ПРОБЛЕМА ПІДВИЩЕННЯ ХУДОЖНЬО-ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СТУДЕНТІВ У КЛАСІ ДИРИГУВАННЯ

THE PROBLEM OF IMPROVING STUDENTS' ARTISTIC AND PERFORMING SKILLS IN THE CONDUCTING CLASS

УДК 378.011.3-52:71.071.2]:005.963
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/31-1.11>

Білозерська Г.О.,
канд. пед. наук,
старший викладач кафедри
вокально-хорової підготовки,
теорії та методики музичної освіти
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Дабіжа К.Л.,
заслужений артист України,
доцент кафедри вокально-хорової
підготовки, теорії та методики
музичної освіти
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Ковальчук В.В.,
заслужений працівник культури України,
викладач-методист
Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний
коледж»

Сізова Н.С.,
кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри
вокально-хорової підготовки,
теорії та методики музичної освіти
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Сучасний освітній простір вимагає пошуку нових методів підготовки конкурентоспроможних спеціалістів, які б володіли професійно-виконавськими вміннями в нерозривному зв'язку з всебічним, універсальним розвитком особистості. У такому аспекті актуальним є значне акцентування вищих навчальних закладів на проблемі підвищення художньо-виконавської майстерності студентів у класі диригування.

На основі вивчення теоретико-практичних і методичних аспектів художньої майстерності майбутніх фахівців музичного мистецтва в статті обґрунтовано впровадження специфічних методів у розвитку творчої індивідуальності студента, його артистичності у сфері диригентського мистецтва.

Акцентовано на формуванні професійних якостей, що відіграють ключову роль у розкритті творчого потенціалу в індивідуальній діяльності майбутнього фахівця.

Обґрунтована важливість застосування активних і творчих методів навчання. Запропоновані методи в контексті зазначеної проблеми, класифіковані за різними основами в класі диригування (за джерелом знань, за видами діяльності, за логікою навчального процесу), зокрема пояснювально-ілюстративний, інструктивно-репродуктивний, проблемний, метод творчого діалогу, створення виконавської моделі й інші.

Акцентовується на важливості впровадження художньо-виконавської роботи в класі диригування, що буде дієвою разом з опануванням диригентським артистизмом, а особливо мануально-пластичним мистецтвом.

Обґрунтовується доцільність використання спеціальних диригентських жестів для успішної роботи над художньо-виконавською майстерністю в класі диригування, які виокремлюють репетиційний і концертний жести.

Звернено увагу на те, що для продуктивного формування художньо-виконавських умінь майбутнього спеціаліста доцільно активно впроваджувати комп'ютерні технології навчання, зокрема створювати відеозаписи виконуваних творів студентом із майбутнім аналізуванням досягнень і помилок.

У розв'язанні проблеми художньо-виконавської майстерності студентів у класі диригування необхідне насамперед опанування технічними прийомами, й зокрема диригентською технікою.

Ключові слова: хорове диригування, художньо-виконавська майстерність, творча інди-

відуальність, активні творчі методи, диригентський артистизм.

The modern educational space requires the search for new methods of training competitive professionals who would have professional and executive skills in inseparable connection with the comprehensive, universal development of the individual. In this aspect, it is important to significantly focus the attention of higher education institutions on the problem of improving students' artistic and performing skills in the conducting class.

The article scrutinizes the introduction of specific methods in the development of student's creative personality and his artistry in the field of conducting art, based on the study of theoretical, practical and methodological aspects of artistic skills of prospective specialists in music.

The formation of professional qualities that play a key role in the disclosure of creative potential in the individual activities of the prospective specialist is specified.

In the context of the problem under study the methods, classified on different bases in the class of conducting (by the source of knowledge, the type of activity, the logic of the educational process), in particular, explanatory-illustrative, instructive-reproductive, problematic, method of creative dialogue, creation of executive model and others, are presented.

The article highlights the importance of introducing artistic and performing work in the conducting class, which will be effective together with the mastery of conducting artistry and especially manual and plastic art.

The expediency of using special conducting gestures, distinguished between rehearsal and concert gestures, for successful work on artistic and performing skills in the conducting class, is substantiated.

Attention is drawn to the fact that for the productive artistic and performing skills formation it is advisable for the prospective specialist to actively implement computer-based learning technologies, in particular, to create the videos of students performing works, in order to analyze their achievements and mistakes.

Solving the problems of students' artistic and performing skills in the conducting class, first of all it is necessary to acquire techniques, in particular, conducting technique.

Key words: choral conducting, artistic and performing skills, creative personality, active creative methods, conducting artistry.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Впровадження багатоступеневої системи освіти й необхідність інтенсифікації освітнього процесу в закладах вищої освіти вимагає пошуку нових методів підготовки конкурентоспроможних спеціалістів, які б володіли професійно-виконавськими вміннями в нерозривному зв'язку з всебічним, універсальним розвитком особистості, розширенням її художнього й загально-

культурного кругозору, активізацією творчо-пізнавальних здібностей.

У такому аспекті актуальне значне акцентування вищих навчальних закладів на проблемі підвищення художньо-виконавської майстерності студентів у класі диригування, спрямоване на практичне застосування здобутих знань, умінь і навичок у майбутній професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне осмислення проблеми підвищення художньо-виконавської майстерності студентів у класі диригування стало об'єктом наукових досліджень С. Казачкова, В. Кузнєцова, К. Ольхова. Практичний досвід видатних диригентів-педагогів викладений у працях І. Мусіна, М. Колесси, Л. Гінзбурга. Вагомий внесок у дослідження диригентського мистецтва зроблено представниками науково-дослідного напрямку з історії та естетики (Л. Сідельніков), із психології та педагогіки (Г. Ержемський, В. Ражніков, І. Букреев), із семіотики (О. Поляков), із мистецтвознавства (Л. Сівіз'янов).

Значну роль відіграють дослідження науковців-сучасників у сфері диригентського мистецтва як художнього й соціокультурного феномену (Б. Смірнов, 2004 р.), розвитку артистичності диригента (Ю. Іванова, 2018 р.), обґрунтування методів виконавської інтерпретації хорового твору (Є. Карпенко, 2013 р.; Л. Шумська, 2017 р.). Проте малодослідженим залишається використання необхідного комплексу активно-творчих методів у розв'язанні проблеми художньо-виконавської майстерності студентів у класі диригування.

Метою дослідження є вивчення специфічних методів і прийомів викладання хорового диригування у вищій школі для розв'язання проблеми підвищення художньо-виконавської майстерності студентів у класі диригування.

Виклад основного матеріалу. У формуванні професійних якостей майбутнього спеціаліста (диригента, хормейстера) дисципліна «Хорове диригування» відіграє ключову роль, адже дає практичні навички управління хоровим колективом, виховує художній смак, розвиває ініціативу й організаційні якості, самостійне й творче мислення. Завдяки індивідуальному характеру навчання майбутній диригент розвивається як цілісна особистість на емоційному, мисленнєвому, когнітивному рівнях, має музичні інтереси, смаки, потреби, індивідуальні творчі здібності, музично-творчу активність, що припускає схильність і можливість розкриття творчого потенціалу в індивідуальній діяльності.

Робота над підвищенням художньо-виконавської майстерності студентів у класі хорового диригування не можлива без використання активних і творчих методів навчання, адже творчий підхід до розвитку індивідуальності є одним із пріоритетних завдань музичної педагогіки (О. Олексюк). У такому аспекті важливе все: індивідуальний підбір репертуару, методи й прийоми, засоби й форми навчання, самостійна робота студента.

Заняття з хорового диригування передбачають застосування специфічних диригентсько-хорових методів навчання, що класифікують за різними основами (за джерелом знань, за видами діяльності, за логікою навчального процесу), серед яких:

1. Пояснювально-ілюстративний (розповідь, показ, прослуховування партитури у звукозаписі або виконанні на фортепіано).

2. Інструктивно-репродуктивний (вправи, розбір партитури, вивчення окремих диригентських прийомів).

3. Проблемний (художня інтерпретація, створення виконавської концепції, пошук виконавських засобів виразності, адекватних художньому образу, вивчення необхідної теоретичної та музичної літератури, аудіозаписів).

4. Порівняльне втілення художнього образу (одночасне вивчення кількох контрастних хорових партитур для усвідомлення студентом диригентського жесту як художнього засобу) [2, с. 185–196].

5. Творчий діалог (співбесіди викладача й студента з метою добору художньо-доцільних мануальних алгоритмічних моделей для семантичного втілення хорового твору) [5, с. 16].

6. Освоєння партитури за допомогою музично-теоретичного, вокально-хорового й виконавського аналізу.

7. Створення виконавської моделі хорового звучання.

8. Розвиток мануальної техніки й пластичності диригентського апарату.

9. Розробка плану роботи з хором.

10. Прогнозування хорового звучання та аналіз отриманих на репетиціях результатів [3, с. 147–161].

11. Контроль та оцінка знань.

Удосконалення технічних навичок і вмінь у класі диригування повинна розглядатися як художньо-виконавська робота.

Для розв'язання проблеми підвищення художньо-виконавської майстерності студентів у класі диригування доцільно приділити увагу диригентському артистизму, а особливо мануально-пластичному мистецтву диригента.

Опанування артистизмом на художньому рівні характерне в підготовці диригента, адже на вмінні передавати емоційну інформацію за допомогою рухів, постави, міміки зосереджена індивідуальна робота викладача. На такому етапі важливе застосування творчого підходу до виконавського аналізу хорового твору, але «<...> не шаблонний аналіз засобів виконавської виразності, а система мислення хоровими образами, яка передбачає знання хору, його засобів виразності й засобів реалізації їх у хоровому виконавстві» [1, с. 131].

У такому аспекті науковцем Ю. Івановою рекомендується використовувати інтонаційний метод, що дозволяє віднайти в музиці виразне, емоційне начало, а інтонаційний аналіз стане фундаментом в артистичному втіленні художнього образу твору [1].

Перед викладачем постає завдання пояснювати студенту художню мету кожного технічного

завдання та вимагати такого втілення твору, яке максимально відповідає його художньому образу.

Для передачі виконавського наміру важливе опанування мануально-пластичним мистецтвом диригента, метою якого є створення музичного образу за допомогою художніх засобів (окрім технічних).

У такому аспекті диригування як творчий процес є таким явищем, що межує між керуванням і пластичним мистецтвом, тобто керування через мистецтво [4, с. 9].

Опанування студентом у класі диригування художньою технікою виконання (пластичним мистецтвом) апіорі спрямоване на художню інтерпретацію музики й впливає на змістовність і духовний сенс хорового виконання.

Художня техніка є носієм мануально-пластичного образу, що проявляється у виразних рухах і тілесній пластиці диригента, джерелами яких є музика, яку відчуває керівник хору та яка здатна надихнути колектив задля втілення задуму композитора.

Для успішної роботи в класі диригування над художньо-виконавською майстерністю обґрунтовується доцільність використання системи парної класифікації диригентських жестів (Є. Карпенко): репетиційний-концертний; вказівка-нагадування; навчальний-практичний. Автором зазначається, що в застосуванні репетиційного жесту можуть бути перебільшені певні художньо-виконавські елементи, тоді як у концертному – варто зосередитися на гнучкості фраз, відчутті цілісного розвитку музичного матеріалу. У використанні професійної пари «вказівка-нагадування» слід розмежовувати імпровізацію диригента з обов'язковою вказівкою та своєчасне нагадування ритму навіть у підготовлених місцях. У навчально-практичній системі парної класифікації жестів слід усвідомлювати, що в класі диригування важливою є міцна ритмічна основа, тоді як у практичній діяльності професійні диригенти вільніші у виборі рухів, зумовлених конкретними виконавськими потребами [2, с. 185–196].

Вимоги до диригентського жесту – яскравість і виразність, стриманість і лаконічність, чіткість і конкретність, наявність волевого й емоційного начал, свобода й природність, звукова насиченість, спрямованість на коректування виконання.

У процесі роботи на художнім виконанням хорового твору в класі диригування доцільно використовувати комп'ютерні технології задля відео-

записів виконуваних хорових творів із майбутнім аналізом. Таким чином, продуктивність формування художньо-виконавських умінь буде аргументуватись демонстрацією досягнень і помилок студента. Також корисний перегляд відеозаписів з участю відомих диригентів, обговорення яких спонукатиме майбутнього фахівця на виправлення помічених недоліків.

Висновки. Практична робота в класі диригування здатна забезпечити формування організаційних якостей майбутнього фахівця, його творчої індивідуальності й самостійності за умов використання комплексу активних методів навчання.

Проте в розв'язанні проблеми художньо-виконавської майстерності студентів у класі диригування необхідне насамперед опанування технічними прийомами, й зокрема диригентською технікою.

Виокремлені специфічні диригентсько-хорові методи повинні застосовуватись через призму художньо-виконавської роботи зі зверненням особливої уваги на артистизм диригента, опануванні мануально-пластичним мистецтвом. Значна увага в такому процесі відводиться систематичному аналізу відеозаписів власних творчих здобутків.

Подальші перспективи дослідження проблеми вбачаємо у вивченні зарубіжного досвіду роботи над художньо-виконавською майстерністю студентів у класі диригування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Іванова Ю.М. Артистизм у контексті фахової підготовки студента-хормейстера. *Культура України*. 2018. Вип. 61. С. 128–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kum_2018_61_15.
2. Карпенко Є.В. Удосконалення методики викладання хорового диригування на старших курсах факультетів мистецтв. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. Випуск 1 (1). Суми, 2013. С. 185–196.
3. Комурджи Р.З. Содержание и специфика работы дирижера. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2013. Вип. 39 (1). С. 147–161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2013_39%281%29_26.
4. Смирнов Б.Ф. Дирижерское искусство как художественный и социокультурный феномен : автореф. дисс. ... докт. искусств. : 17.00.02. Санкт-Петербург, 2004. 32 с.
5. Шумська Л.Ю. Хорове диригування : навчальний посібник. 2-ге видання. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 105 с.